

Sygn. akt IV CSK 79/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Małgorzata Manowska

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa T. P.

przeciwko [...] "L." Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

i S. [...] Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o ochronę dóbr osobistych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

I. oddala skargę kasacyjną;

II. zasądza od pozwanych na rzecz powoda kwoty po 810

**(słownie osiemset dziesięć) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 14 lutego 2017 r. Sąd Okręgowy w S. w sprawie z powództwa T. P. nakazał każdemu z pozwanych [...] L. sp. z o.o. w W. oraz S. [...] sp. z o.o. w S., aby skierowali do wskazanych w sentencji podmiotów oświadczenie na piśmie o następującej treści: „[...] L. sp. z o.o. w W. oraz S. [...] sp. z o.o. w S. oświadczają, że informacje podane w piśmie z dnia 4 lipca 2016 r., tj.

1) T. P. w czasie pełnienia funkcji Przewodniczącego Rady Nadzorczej SM S. w S. w związku z inicjowaniem oraz koordynowaniem procedury łączeniowej SM S. oraz SM M. przyjął maszynę do belowania, podejmuje działania związane z rozpoczęciem przez niego obsługi transportu Spółdzielni od dnia 15 września br. – obsługując dwie cysterny, a nadto negocjuje przejęcie w dzierżawę sklepu kamienicy należącej do SM S.;

2) Powyższe działania oraz inwestycje oddane zostały T. P. na wyjątkowo preferencyjnych warunkach dalekich od standardowych warunków rynkowych;

3) Powyższe jest formą zapłaty bądź wynagrodzenia w zamian za działanie T. P. mające na celu „oddanie” SM S.;

4) Powyższe potęguje fakt, że T. P. likwiduje stado sprzedając bydło; są nieprawdziwe.

[...] L. sp. z o.o. w W. oraz S. [...] sp. z o.o. w S. przepraszają Pana T. P. za naruszenie jego dobrego imienia podaniem – pismem z dnia 4 lipca 2016 r. nieprawdziwych informacji” (pkt I). Sąd Okręgowy nadto zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz Stowarzyszenia [...] w P. kwotę 10.000 zł tytułem zapłaty na wskazany przez powoda cel społeczny (pkt II), oraz rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt III).

Sąd Okręgowy ustalił, że powód do 24 maja 2016 r., tj. do dnia podjęcia uchwały przez SM M. w G. nr [...] w sprawie połączenia Spółdzielni ze SM S. pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Nadzorczej SM S.. W dniu 4 maja 2016 r. SM S. podjęła uchwałę połączeniową. Powód był też delegatem na Zebranie

Przedstawicieli SM S.. Powód prowadzi działalność rolniczą oraz jest członkiem SM M. w G..

S. [...] sp. z o.o. jest spółką prawa handlowego, w której jednym z dwóch wspólników była SM S., a obecnie jest SM M. w G. jako spółdzielnia, która przejęła SM S.. Natomiast drugim wspólnikiem jest [...] L. sp. z o.o. Pozwani są reprezentowani przez prezesa zarządu O. M. jako osobę uprawnioną do reprezentacji każdej ze spółek.

W związku z procedurą połączenia się Spółdzielni Mleczarskich M. i S., Prezes Zarządu obu pozwanych Spółek w dniu 4 lipca 2016 r. sporządził pismo skierowane do Przewodniczącego Rady Nadzorczej SM S. o następującej treści: *„Szanowny Panie Przewodniczący, działając w imieniu [...] L. sp. z o.o. oraz jako współwłaściciel spółki S. [...] sp. z o. o w związku z niepokojącymi informacjami napływającymi od osób trzecich, dotyczących przyjęcia przez Pana korzyści majątkowych w zamian za koordynowanie procesu łączenia się Spółdzielni Mleczarskiej S. oraz Spółdzielni Mleczarskiej M. zwracamy się bezpośrednio do Pana z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska i wyjaśnienie wymienionych okoliczności. Według posiadanych przez Nas informacji, w związku z inicjowaniem oraz koordynowaniem procedury łączeniowej SM S. oraz SM M. przyjął Pan maszynę do belowania, podejmowane są działania związane z rozpoczęciem przez Pana obsługi transportu Spółdzielni od dnia 15 września br. – obsługując 2 cysterny, a nadto negocjuje Pan przejęcie w dzierżawę sklepu oraz kamienicy należącej do Spółdzielni Mleczarskiej S.. Zgodnie z posiadaną wiedzą wszystkie powyższe działania oraz inwestycje oddane zostały Panu na wyjątkowo preferencyjnych warunkach, dalekich od standardowych warunków rynkowych. Można wnioskować, że jest to forma zapłaty bądź wynagrodzenia w zamian za Pana działania mające na celu „oddanie” Spółdzielni Mleczarskiej S..*

Tego rodzaju informacje wzbudzają nasze zdziwienie oraz jednocześnie budzą nasze wątpliwości co do legalności i przejrzystości Pana działania oraz dotychczasowej postawy. Powyższe potęguje fakt, iż likwiduje Pan stado sprzedając bydło, zaś transportem nigdy się Pan nie zajmował i nie ma Pan w tym zakresie żadnego doświadczenia. Tymczasem Pana oferta została przyjęta

w miejsce dotychczasowej współpracy, zaś inne oferty bardziej konkurencyjne zostały odrzucone przez władze SM M. działające w zastępstwie władz SM S.. W tym miejscu wskazać należy, że przyjęcie korzyści majątkowych jak powyżej, może stanowić podstawę dla uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa. Mając na względzie powyższe argumenty, zwracamy się z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska oraz podjęcie stosownych działań, a także poinformowanie Nas na piśmie w tym zakresie, w szczególności poinformowanie Nas jak wygląda status finansowy zakupu maszyny do belowania, w przeciwnym razie w naszej ocenie koniecznym będzie rozważenie dalszych kroków prawnych”.

W odpowiedzi powód wezwał pozwanych do usunięcia skutków naruszenia jego dobrego imienia poprzez złożenie oświadczenia oraz zaniechanie dalszych naruszeń poprzez rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji. Prezes zarządu pozwanych odmówił, wskazując na brak naruszenia dóbr osobistych Przewodniczącego Rady Nadzorczej SM S..

Spółdzielnia Mleczarska M. zawarła w dniu 29 sierpnia 2016 r. z powodem umowę zlecenia na skup i zwózkę mleka. Świadczy on usługi transportowe dwiema cysternami. Powód nie negocjował oraz nie zawarł ze Spółdzielnią umowy dzierżawy sklepu i kamienicy w S.. Maszyna do belowania została powodowi przekazana do przetestowania na okres od 5 lipca 2016 r. do 15 lipca 2016 r. na podstawie umowy z 5 lipca 2016 r. zawartej pomiędzy A. [...] w S. a powodem, który następnie zakupił ją za kwotę 240.921,58 zł. Powód cały czas prowadzi gospodarstwo rolne i nie wyzbywa się krów, lecz powiększa stado.

Po połączeniu spółdzielni powód w dalszym ciągu pełni funkcję Przewodniczącego Rady Nadzorczej Oddziału w S.. Powód sprzedaje mleko do spółdzielni, jak również podjął pracę w zakresie zwózki mleka. Środki transportowe są zakupione przez pracowników, dostawców, zewnętrzne firmy, które świadczą Spółdzielni usługi w tym zakresie. Umowa w zakresie zwózki mleka nie została zawarta na preferencyjnych warunkach. Przedsiębiorstwo obsługuje około 150 podmiotów świadczących usługi transportowe. Powód od września 2016 roku na mocy umowy leasingu korzysta z dwóch cystern.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że stan faktyczny był w znacznej mierze niesporny, w szczególności w zakresie wysłania przez Prezesa Zarządu obu pozwanych spółek pisma z 4 lipca 2016 r. skierowanego do Przewodniczącego Rady Nadzorczej SM S. na adres siedziby dawnej SM S., a obecnie Zakładu Spółdzielni Mleczarskiej M. w S. oraz na adres domowy powoda. Pismo to drogą służbową zostało przekazane do głównej siedziby SM M. w G. oraz przeszło przez sekretariaty spółdzielni w S. i G. oraz biuro prawne w G.. Do pisma dostęp miało wiele osób.

W ocenie Sądu Okręgowego postępowanie dowodowe potwierdziło, iż strona pozwana naruszyła dobra osobiste powoda w szczególności jego dobre imię. Pobudki jakimi kierował się Prezes pozwanych spółek wysyłając w/w pismo budzą wątpliwości. Strona pozwana nie weryfikowała prawdziwości oskarżeń wobec powoda. W ocenie Sądu I instancji, fakt działania Prezesa Zarządu obu pozwanych mający na celu zablokowanie połączenia Spółdzielni Mleczarskiej S. ze spółdzielnią Mleczarską M. nie dawał mu podstaw do formułowania nieprawdziwych tez naruszających dobre imię powoda jako Przewodniczącego Rady Nadzorczej. Sąd Okręgowy nie zgodził się ze stanowiskiem pozwanych, iż działanie to miało na celu wyjaśnienie wszelkich niejasności dotyczących powoda. Świadome podanie nieprawdziwych informacji obiektywnie wzmagało u odbiorcy negatywny wydźwięk i podważało dobre imię powoda.

Wyrokiem z 20 października 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację obu pozwanych. Podzielając ustalenia Sądu Okręgowego Sąd ten zważył, że powód wykazał w toku postępowania, iż okoliczność naruszenia jego dobrego imienia nie wynikała jedynie z subiektywnej oceny, lecz znalazła potwierdzenie w zeznaniach świadków. Pismo z uwagi na treści w nim zawarte było przedstawione także członkom Rady Nadzorczej M. w G., gdyż dotyczyło pomówień nie tylko powoda, ale również osoby prawnej i miało na celu zdyskredytowanie T. P. wśród sąsiadów, dostawców mleka, a więc środowiska, w którym się obraca.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego powód wykazał, że pismo do niego skierowane w dniu 4 lipca 2016 roku przez pozwanych zawierało treści nieprawdziwe.

Po pierwsze, maszyna do belowania została mu przekazana do przetestowania i następnie zakupiona, a nie, jak sugerują pozwani w cytowanym piśmie, „przyjęta” przez powoda w związku z inicjowaniem oraz koordynowaniem procedury łączeniowej SM S. oraz SM M.. Powód wykazał również składając do akt pismo właściciela, iż nie negocjował i nie negocjuje oraz nie zawierał z SM M. umowy dzierżawy sklepu ani kamienicy w S.. Spółdzielnia Mleczarska M. w G. nie posiada własnego transportu do zwózki mleka ani do dystrybucji wyrobów gotowych oraz chętnie przyjmuje każdego, kto chce podjąć się takiej działalności. Postępowanie potwierdziło zatem, że pozwani naruszyli dobra osobiste powoda i narazili go na utratę zaufania zarówno u dostawców mleka, jak i kontrahentów z uwagi na prowadzoną przez powoda działalność gospodarczą w szerszym zakresie, niż tylko dostawy mleka – rozpowszechniając informacje nieprawdziwe, przedstawiające go w niekorzystnym świetle i sugerując, że powód jest osobą nieuczciwą i interesowną.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że naruszenie dobrego imienia może polegać na pomawianiu innej osoby o postępowanie, które może poniżyć ją w opinii publicznej i uzasadnia podjęcie środków przewidzianych w art. 24 § 1 k.c. w celu usunięcia jego skutków w postaci przeproszenia powoda oraz zasądzenie w myśl art. 448 k.c. zawnioskowanej przez niego kwoty na cel społeczny. Zarówno treść oświadczenia skierowana jedynie do adresatów pisma wystosowanego przez pozwanych, jak i zasądzona na cel społeczny kwota z uwagi na jej umiarkowaną wysokość, były – zdaniem Sądu odwoławczego – adekwatne do krzywdy poniesionej przez powoda na skutek naruszenia jego dóbr osobistych.

W wywiedzionej skardze kasacyjnej pozwani zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej ich apelację co do zaskarżonego pkt I. wyroku Sądu Okręgowego, wnosząc o jego uchylenie w tym zakresie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania. Pozwani zarzucili w ramach podstaw z art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.:

- naruszenie prawa procesowego, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a to: art. 217 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 227 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie wniosków dowodowych, skutkujące nieustaleniem w pełni stanu faktycznego sprawy; art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów; art. 194 § 1

k.p.c. w zw. z art. 195 § 1 i 2 k.p.c. poprzez przyjęcie, że brak było podstaw do wezwania do udziału w postępowaniu SM M. w G. w związku z bezprawnym ujawnieniem tajemnicy korespondencji,

- naruszenie prawa materialnego poprzez błędne zastosowanie: art. 23 k.c. w związku z uznaniem naruszenia dóbr osobistych w oparciu o subiektywne odczucia powoda; art. 24 § 1 k.c. poprzez zobowiązanie do przeproszenia powoda przy braku podstaw oraz nadmiernego zobowiązania do przesłania oświadczenia na adres SM M. w G. w sytuacji, gdy pozwani nie adresowali przesyłki do tego podmiotu, a jego treść została mu udostępniona w wyniku wewnętrznego obiegu korespondencji, o którym pozwani nie wiedzieli; art. 361 § 1 k.c. i bezzasadne uznanie istnienia bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy działaniem pozwanych a naruszeniem dobrego imienia powoda.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania wywołanych skargą.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna pozwanych nie zasługuje na uwzględnienie.

1. Ocena naruszenia dobra osobistego należy do sądu *meriti*, który powinien dokonać jej na podstawie całokształtu zebranego materiału dowodowego. Sąd Najwyższy za trafne w niniejszej sprawie uznaje stanowisko Sądu Okręgowego oraz Sądu Apelacyjnego, że naruszenie dobrego imienia może polegać na pomawianiu innej osoby o postępowanie, które może poniżyć ją w opinii publicznej. Takie zachowanie ma miejsce wówczas, gdy pokrzywdzonemu zarzuca się postępowanie, które zmierza do osiągnięcia określonego celu w sposób niegodziwy, w tym przez zastosowanie nieuczciwych metod i środków, względnie chodzi o postępowanie bezprawne, nieetyczne bądź niemoralne, negatywnie oceniane przez przeciętnego obserwatora.

O naruszeniu dobra osobistego w postaci dobrego imienia można z pewnością mówić w razie ustalenia, iż zarzut niegodziwości, nieuczciwości czy innego negatywnie ocenianego postępowania jest nieprawdziwy, co z kolei uzasadnia zastosowanie środków ochrony, w tym przede wszystkim roszczeń niemajątkowych, o których mowa w art. 24 § 1 k.c. Jednym z podstawowych

uprawnień służących osobie dotkniętej naruszeniem jest środek w postaci przeproszenia jej przez sprawcę naruszenia poprzez złożenie przez tego ostatniego oświadczenia w odpowiedniej formie.

2. Do bezprawnego naruszenia dobra osobistego może dojść zarówno poprzez publiczne sformułowanie nieprawdziwych zarzutów, pomówienie, podanie danych i informacji ze sfery życia prywatnego (w szczególności intymnego), znieważenie etc., jak też poprzez wypowiedź skierowaną do samego zainteresowanego, w sferę którego dóbr osobistych ingerencja następuje. Oznacza to, że publiczny charakter wypowiedzi nie jest co do zasady (poza ujawnieniem danych i informacji objętych sferą prywatności) przesłanką konieczną naruszenia dobra osobistego. W szczególności sformułowanie nieprawdziwych i zniesławiających zarzutów nie musi dotrzeć ani być odebrane przez osoby trzecie, aby uznać, iż doszło do naruszenia dobra osobistego oraz by móc skutecznie dochodzić ochrony prawnej.

3. Skutek w postaci naruszenia dobrego imienia następuje zawsze wówczas, gdy adresatem bądź odbiorcą nieprawdziwych lub w inny sposób godzących w sferę chronioną zarzutów, jest pokrzywdzony. Nie ma przy tym znaczenia, czy poza nim dotarły one do innych osób. Ewentualne rozpowszechnienie (upublicznienie) wypowiedzi stanowiących naruszenie dobra osobistego, niezależnie od tego, czy miało charakter zawiniony po stronie sprawcy naruszenia, może natomiast potęgować skutki naruszenia, a w przypadku winy sprawcy uzasadniać przyznanie zadośćuczynienia stosownie do rozmiarów doznanej krzywdy związanej ze skalą tych skutków.

W niniejszej sprawie bez znaczenia był sposób sformułowania godzących w dobre imię powoda wypowiedzi, tzn. że zarzuty formułowane pod jego adresem miały postać pytań i wskazania wątpliwości w związku z rzekomymi informacjami uzyskiwanymi przez pozwanych od innych osób. Użycie trybu przypuszczającego, formuły pytania czy wątpliwości sugerujących nieuczciwe czy nierzetelne postępowanie nie wyklucza bowiem stwierdzenia, iż nastąpiło naruszenie dóbr osobistych.

Powyższe okoliczności, tj. intencje podmiotu naruszającego, sposób naruszenia poprzez formułę insynuacji, pytań czy wątpliwości, a także fakt ewentualnego przypadkowego, tj. pozostającego poza intencją sprawcy, rozpowszechnienia (upublicznienia) nośnika zawierającego nieprawdziwe i naruszające dobre imię informacje nie mogą być traktowane jako wpływające na ocenę bezprawności ingerencji w sferę prawnie chronioną za pomocą cywilnoprawnej konstrukcji dóbr osobistych.

Z natury dóbr osobistych jako niematerialnych i niemajątkowych wartości przyrodzonych i przynależnych każdej osobie, wynikających z godności człowieka oraz ściśle związanych z jego podmiotowością, wynika konieczność ustalenia ich katalogu i treści według kryteriów obiektywnych. Takie same obiektywne kryteria należy odnieść do ustalenia, czy określone zachowanie sprawcy ingerującego w sferę osobowości innego człowieka przekracza dozwolone granice, a w konsekwencji stanowi naruszenie dóbr osobistych. Obiektywne kryterium oceny ma szczególnie istotne znaczenie w przypadku naruszeń polegających na formułowaniu utrwalonych bez względu na formę informacji i zarzutów, które mogą być podstawą negatywnych ocen bądź odczuć ze strony innych osób wobec pokrzywdzonego. Przeciętny, rozsądnie oceniający obserwator, jest tym, którego odbiór wypowiedzi dotyczącej sfery osobowości (przypisania określonych cech, zachowań czy faktów z życia) stanowi relewantne kryterium dla ustalenia, czy doszło do naruszenia dobra osobistego z wykorzystaniem użytego środka wyrazu. Indywidualne odczucia zainteresowanego, zazwyczaj subiektywnie oceniającego i traktującego jako krzywdzące formułowane pod jego adresem wypowiedzi, nie mogą być przesądzające dla dokonywanej oceny. Przekroczenie tych obiektywnie ocenianych i zakreślonych granic przesądza o bezprawności zachowania sprawcy, przede wszystkim – choć nie wyłącznie – wówczas, gdy prezentowane informacje są nieprawdziwe. Ocena zaś, czy doszło do ich przekroczenia z uwzględnieniem wspomnianego kryterium, należy do sądu *meriti*, który powinien oceniać zachowanie sprawcy oraz to, czy doszło do przekroczenia ram wypowiedzi dozwolonej i tym samym niestanowiącej bezprawnej ingerencji w sferę osobowości na podstawie wspomnianego kryterium obiektywnego, a nie indywidualnej

wrażliwości powoda (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z: 18 czerwca 2009 r., sygn. akt II CSK 58/09, niepublikowany; 9 marca 2018 r. sygn. akt I CSK 227/17).

Jakkolwiek o naruszeniu dobrego imienia (czci zewnętrznej) mowa jest zazwyczaj w odniesieniu do zachowań, które polegają na przypisaniu właściwości lub postępowania, mogących poniżyć w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania określonego zawodu lub działalności (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2013 r., sygn. akt IV CSK 270/12, OSNC 2013/7-8/94), to jednak to, czy faktycznie doszło do zapoznania się z takimi wypowiedziami przez osoby trzecie nie może być traktowane jako bezwzględne wymaganie dla uznania faktu naruszenia tego dobra osobistego. Upublicznienie pisma skierowanego do powoda i przyczyna zapoznania się z nim przez osoby trzecie jest zatem bez znaczenia. Warto jednak nadmienić, że użyta przez pozwane forma wypowiedzi, okoliczności oraz sposób przekazania pisma pozwalają na uznanie, iż sprawcy oceniając rzecz rozsądnie mogli i powinni byli liczyć się z możliwością jego upublicznienia. Skarżący natomiast nietrafnie utożsamiają kryterium oceny (obiektywne) pozwalające na ocenę zachowania i skutku w postaci naruszenia dobra osobistego z rzekomą koniecznością dotarcia wypowiedzi naruszającej dobra osobiste do innych osób. W orzecznictwie Sądu Najwyższego trafnie zaznacza się, że ochrona prawna dóbr osobistych nie zależy od skali reakcji społecznej na daną wypowiedź (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 29 września 2010 r., sygn. akt V CSK 19/10, OSNC-ZD 2011/B/37, 18 stycznia 2013 r., sygn. akt IV CSK 270/12, OSNC 2013/7-8/94, 9 marca 2018 r. sygn. akt I CSK 227/17, niepublikowane). Już choćby z tego względu formułowany zarzut dotyczący konieczności ustalenia okoliczności bezprawnego ujawnienia tajemnicy korespondencji nie zasługuje na uwzględnienie. Ponadto na gruncie prawa cywilnego zakres pojęcia dobrego imienia jako dobra osobistego, mimo stosowanej w praktyce analogicznej definicji tego dobra, nie może być utożsamiany z prawnokarną kategorią pomówienia (art. 212 § 1 Kodeksu karnego). Co do zasady każde pomówienie będzie stanowiło naruszenie dobra osobistego, to jednak nie można *a limine* zakładać, że każda bezprawna ingerencja w sferę dobrego imienia musi jednocześnie wypełniać znamiona pomówienia w rozumieniu prawa karnego.

4. Nie można natomiast tracić z pola widzenia faktu, iż dla oceny zasadności żądań pokrzywdzonego kryterium subiektywne, o którym wzmiankuje się w skardze, nie pozostaje zupełnie bez znaczenia. Ma ono przede wszystkim znaczenie wówczas, gdy treścią roszczenia ma być usunięcie skutków naruszenia, w tym w szczególności obowiązek złożenia oświadczenia zawierającego w swej treści przeprosiny. Skutki te bowiem dotyczą także sfery przeżyć i odczuć zainteresowanego, zaś przeprosiny nie mogą być traktowane jako formalne oświadczenie przyznania bezprawności zachowania sprawcy naruszenia. Ich celem jest uzyskanie moralnej satysfakcji przez zainteresowanego, którego dobro osobiste zostało naruszone w taki sposób, iż wpłynęło to negatywnie na jego sferę integralności duchowej, odczuć i przeżyć psychicznych. Z tej perspektywy należy uznać, iż ocena zewnętrznego, postronnego i obiektywnego obserwatora nie ma pierwszorzędного znaczenia dla rozstrzygnięcia o zasadności dochodzonego roszczenia. W konsekwencji należy stwierdzić, że w przypadku przewidzianych w art. 24 § 1 k.c. praw o charakterze niemajątkowym prawo polskie odwołuje się kryterium mieszanego – obiektywno-subiektywnego.

5. Nie znajduje podstaw także zarzut naruszenia art. 361 k.c. Konieczność ustalenia adekwatnego związku przyczynowego kształtuje zasady odpowiedzialności deliktowej i określa relację między zachowaniem będącym przyczyną szkody (sprawcy) a naruszeniem. Jakkolwiek art. 361 § 1 k.c. odnosi się zarówno do ustalenia przesłanki związku przyczynowego w zakresie odpowiedzialności za szkody majątkowe, jak i za doznaną krzywdę (skoro w ramach szkody mieszczą się uszczerbki majątkowe i niemajątkowe, zob. zamiast wielu M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 367), to jednak nie można tracić z pola widzenia faktu, iż indemnizacja nie należy do istoty odpowiedzialności z tytułu naruszenia dobra osobistego. Naruszenie skutkuje bowiem przede wszystkim, a w licznych przypadkach wyłącznie, powstaniem roszczenia o charakterze niemajątkowym. Naruszenie to nie jest objęte kategorią czynów niedozwolonych w rozumieniu art. 415 i nast. k.c., zaś zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny, o którym mowa w art. 448 k.c., odnosi się do samego naruszenia i oceniany jest według jego rozmiaru, w żadnym zaś razie do istnienia ani rozmiaru szkody (choćby

niemajątkowej, jak w przypadku krzywdy, bądź majątkowej w razie wyrządzenia szkody, o której mowa w art. 24 § 2 k.c.). Natomiast unormowanie art. 361 § 1 k.c. służy ustaleniu związku przyczynowego jako przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej, gdy tymczasem zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny nie służy naprawieniu szkody (indemnizacji), choćby niemajątkowej. Nie można zapominać o tym, iż zakres i ramy odpowiedzialności majątkowej mają charakter normatywny, co oznacza, iż środki ochrony są dopuszczalne jedynie w takim zakresie, jaki przewiduje ustawa. Środki majątkowej ochrony dóbr osobistych mają charakter wyjątkowy (aktualne w tym zakresie pozostaje stanowisko wyrażone w doktrynie przez S. Grzybowskiego w pracy *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 147-148).

Nawet jednak hipotetyczne przyjęcie w ślad za skarżącymi, iż art. 361 § 1 k.c. nakazuje ocenę istnienia adekwatnego związku przyczynowego między zachowaniem sprawcy a naruszeniem interesu osoby dotkniętej tym zachowaniem w postaci ingerencji w sferę dóbr osobistych, nie ulega wątpliwości, iż mając na uwadze doświadczenie życiowe oraz zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w niniejszej sprawie związek taki zachodzi.

Powyższe ustalenia są także istotne dla oceny zarzutu naruszenia art. 217 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 227 k.p.c., a także art. 194 § 1 k.p.c. w związku z art. 195 § 1 i 2 k.p.c., bowiem wnioski dowodowe zgłaszane przez stronę powinny dotyczyć okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sporu. Mając na uwadze wcześniejsze ustalenia za pozbawione podstaw w niniejszej sprawie należy uznać zarzuty naruszenia przepisów procesowych polegający na pominięciu przez Sądy *meriti* dowodów na okoliczność rozpowszechnienia pisma zawierającego naruszające dobra osobiste powoda wypowiedzi. Umożliwienie zapoznania się przez osoby trzecie z treścią tych wypowiedzi wskutek zastosowania wynikającej z prakseologii procedury obiegu korespondencji w ramach przedsiębiorstwa nie uzasadnia zmiany kwalifikacji naruszenia dobra osobistego w niniejszej sprawie, a w szczególności zarzutu bezprawności zachowania osoby, która doprowadziła do upublicznienia korespondencji, jako okoliczności przesądzającej o ocenie naruszenia dobra osobistego. Nie można w szczególności uznać, iż zastosowanie określonej

procedury obiegu korespondencji, zwyczajowo lub regulaminowo przyjmowanej zarówno w instytucjach publicznych, jak i prywatnych, może być potraktowane w kategoriach bezprawnego zachowania sprawczego, uzasadniającego zarzut z jednej strony spowodowania, iż doszło tym samym do naruszenia dobrego imienia, z drugiej zaś naruszenia tajemnicy korespondencji przez osoby stosujące te zasady. W związku z tym odmowa przeprowadzenia lub pominięcie wnioskowanych przez skarżących dowodów nie miały wpływu na wynik sprawy, a tym samym nie uzasadniają zarzutu naruszenia wskazanych w skardze przepisów. Wypada przypomnieć, że sąd powinien pominąć środki dowodowe, które pozostawały bez znaczenia dla oceny zasadności powództwa. Sąd Najwyższy podziela stanowisko, iż zarzut naruszenia art. 227 k.p.c. może w zasadzie polegać na przeprowadzeniu dowodu dla ustalenia faktów, które nie mają istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, a jedynie do pośredniego naruszenia może dojść w przypadku odmowy przeprowadzenia przez sąd dowodu, z uwagi na powołanie go dla udowodnienia okoliczności nie mających istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia w sytuacji, gdy ocena ta była błędna (wyrok Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2000 r., sygn. akt IV CKN 20/00, niepublikowany; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2001 r., sygn. akt IV CKN 970/00, niepublikowane).

W pozostałym zakresie zarzut naruszenia wskazanych przepisów postępowania nie został dostatecznie uzasadniony, a zatem w tym zakresie skarga kasacyjna nie spełnia wymagania wskazanego w art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.

Ponadto, zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Z tych względów nie zasługują na uwzględnienie zarzuty skarżących, które dotyczą ustaleń i ocen dokonanych przez Sąd Apelacyjny, jako naruszających art. 233 k.p.c. Należy także przypomnieć, że jeżeli z określonego materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, jak miało to miejsce w niniejszej sprawie, to ocena sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów (wyrok Sądu Najwyższego z 27 września 2002 r., sygn. akt II CKN 817/00, niepublikowany).

O kosztach postępowania Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz art. 99 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. oraz na podstawie § 2 pkt 4 oraz § 8 ust. 1 pkt 2 w związku z § 10 ust. 4 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 265).